

Стратегічне планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України

Філюк Світлана Михайлівна¹, Зарічняк Андрій Петрович²

Опубліковано	Секція	УДК
25.01.2023	Економіка	338.2

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7589766>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню концептуальних основ стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України. Охарактеризовано соціально-економічні аспекти туристично-рекреаційного потенціалу України в умовах війни. Конкретизовано соціально-економічні цілі розвитку туризму у довгостроковій перспективі. Розроблено теоретичну модель стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України. Запропоновано схему планування розвитку туристичного потенціалу в межах реалізації стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України. Наголошено, що ключовим інструментом прискореного відновлення мають стати міжнародні інвестиції, залучення яких доцільно планувати на трьох рівнях з забезпеченням відповідних умов: 1) за напрямками туризму (на основі оцінок їх пріоритетності); 2) за інвестиційними проєктами (з урахуванням показників інвестиційної ефективності); 3) за регіональною ознакою (для областей, які найбільше постраждали від прямих дій країни-агресора). Обґрунтовано принципи стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України.

Ключові слова: війна, безпека, туристично-рекреаційний потенціал, екосистемне відновлення, стратегія.

Strategic planning of the ecosystem restoration of the security of the tourist and recreational potential of Ukraine

Annotation. For almost a year now, russia has been waging a war to destroy Ukraine, its people, historical memory, and seize resources. What cannot be captured - the occupiers prefer to destroy. In particular, the tourism and recreation potential of Ukraine is under attack.

Threats to the tourist and recreational potential are systemic. This is the loss of human potential, and the russian occupation of Crimea and Eastern Ukraine, and the destruction of numerous natural and man-made monuments, and the suspended or relocated tourism and recreation business. As foreign experience proves, a threat to the future recovery is also image loss - formed in the international information field about the danger of traveling to Ukraine.

¹ кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризмознавства і краєзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, <https://orcid.org/0000-0001-9714-7102>

² викладач кафедри туризмознавства і краєзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, <https://orcid.org/0000-0001-7191-6583>

The article is devoted to the substantiation of the conceptual foundations of strategic planning for the ecosystem restoration of the security of the tourist and recreational potential of Ukraine. The socio-economic aspects of the tourism and recreation potential of Ukraine in the conditions of war are characterized. The socio-economic goals of tourism development in the long term are specified. A theoretical model of the recovery and development strategy of post-war Ukraine has been developed. A scheme for planning the development of tourism potential within the framework of the implementation of the strategy of reconstruction and development of post-war Ukraine is proposed. It was emphasized that the key instrument of accelerated recovery should be international investments, the involvement of which should be planned at three levels with the provision of appropriate conditions: 1) by tourism directions (based on their priority assessments); 2) by investment projects (taking into account indicators of investment efficiency); 3) on a regional basis (for regions most affected by the direct actions of the aggressor country). The principles of strategic planning for the ecosystem restoration of the security of the tourist and recreational potential of Ukraine are substantiated.

Keywords: war, security, tourism and recreation potential, ecosystem restoration, strategy.

Вступ

Вже майже рік росія веде війну задля знищення України, її народу, історичної пам'яті і захоплення ресурсів. Що не вдається захопити – окупанти воліють знищити. Під ударом перебуває, зокрема, туристично-рекреаційний потенціал України.

Загрози туристично-рекреаційному потенціалу є системними. Це і втрата людського потенціалу, і російська окупація Криму і Сходу України, і знищені численні природні і антропогенні пам'ятки, і припинений чи переміщений туристично-рекреаційний бізнес. Як доводить іноземний досвід [1], загрозою майбутньому відновленню є і іміджеві втрати – сформовані в міжнародному інформаційному полі уявлення про небезпечність подорожей Україною.

Практично увесь світ підтримує Україну у справедливій боротьбі за національний суверенітет, наближається перемога і саме час замислитись над тим, якою буде Україна у найближчі роки. Протягом останніх місяців набули суттєвої динаміки євроінтеграційні процеси; продовжуються реформи у економіці, судовій системі, освіті. Вважаємо, що у світлі пріоритетної ідеологічної парадигми сталого розвитку, яку поділяє Європа, з урахуванням необхідності максимальної активізації ресурсів та зусиль для відбудови України, на тлі певності у близькій перемозі доцільно звернути увагу на стратегічні аспекти відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України.

Отже, *метою статті* є обґрунтувати концептуальні основи стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України.

Результати

Не зважаючи на військові дії на території України, з початком туристичного сезону внутрішній та зовнішній туризм до певної міри активізувався, хоча усе ще зберігаються суттєві обмеження діяльності суб'єктів туристично-рекреаційної сфери через продовження бойових дій в багатьох регіонах України, на які припадає значна частка туристично-рекреаційного потенціалу. Через військові дії Україна практично повністю позбавлена іноземних туристів, наприклад – якщо впродовж 2020 року їх кількість становила близько 4 мільйонів, то за час війни, 13 з 24-ти областей нашої держави майже повністю призупинили свою туристичну діяльність. Фактично, починаючи з 24 лютого 2022 року в'їзний туристичний потік практично повністю припинився, діловий туризм заморожений, а місцевий туризм був замінений рухом внутрішньо переміщених осіб [2].

Враховуючи сучасний стан туристично-рекреаційного потенціалу України, повоєнне його відновлення буде визначатися низкою чинників, зокрема – тривалість війни; існуючі та можливі масштаби руйнувань інфраструктури, а також швидкості її відбудови впродовж повоєнного періоду; зміни прерогативи туристичної галузі протягом війни з переключення уваги від зовнішнього на внутрішній туризм на прифронтових територіях; рівня доходу громадян; вміння раціонального застосування маркетингових технологій з метою залучення іноземних туристів завдяки підвищенню їх зацікавленості відносно України та її населення; міграційних процесів; залучення іноземних інвестицій [3; 4].

Економічна складова змісту туристичного потенціалу тісно пов'язана з можливістю та раціональним застосуванням його ресурсної складової [5]. В цілому, для України, яка наділена значним туристичним потенціалом, напрямок розвитку туризму повинен бути одним із ключових, що забезпечить вирішення системних проблем економіки і суспільства, а також збалансований розвиток території на засадах гармонії з природою та збереження природних ресурсів.

Стратегічне планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України має сприяти досягненню, перш за все, низку цілей соціально-економічного характеру, наведених на рис. 1.

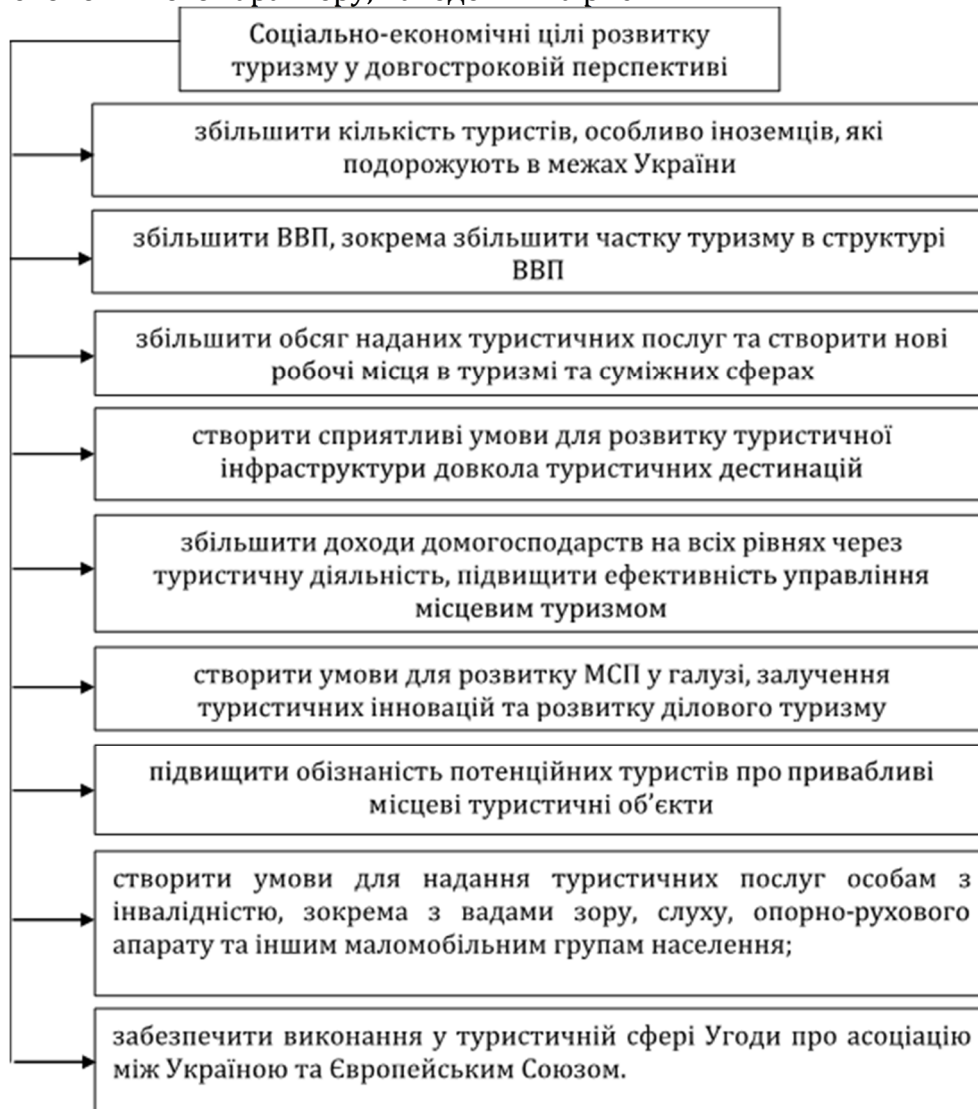

Рис. 1. Соціально-економічні цілі розвитку туризму у довгостроковій перспективі

Джерело: сформовано авторами на основі [6–9]

Розвиток туризму має прямий вплив на економічну ситуацію в країні. Оцінюючи, значимість внеску туристичного потенціалу в національну економіку у загальному не можемо оминати увагою питання встановлення його місця і значення у державній стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України. Конкретизуємо цю ідею у вигляді схеми (рис. 2).

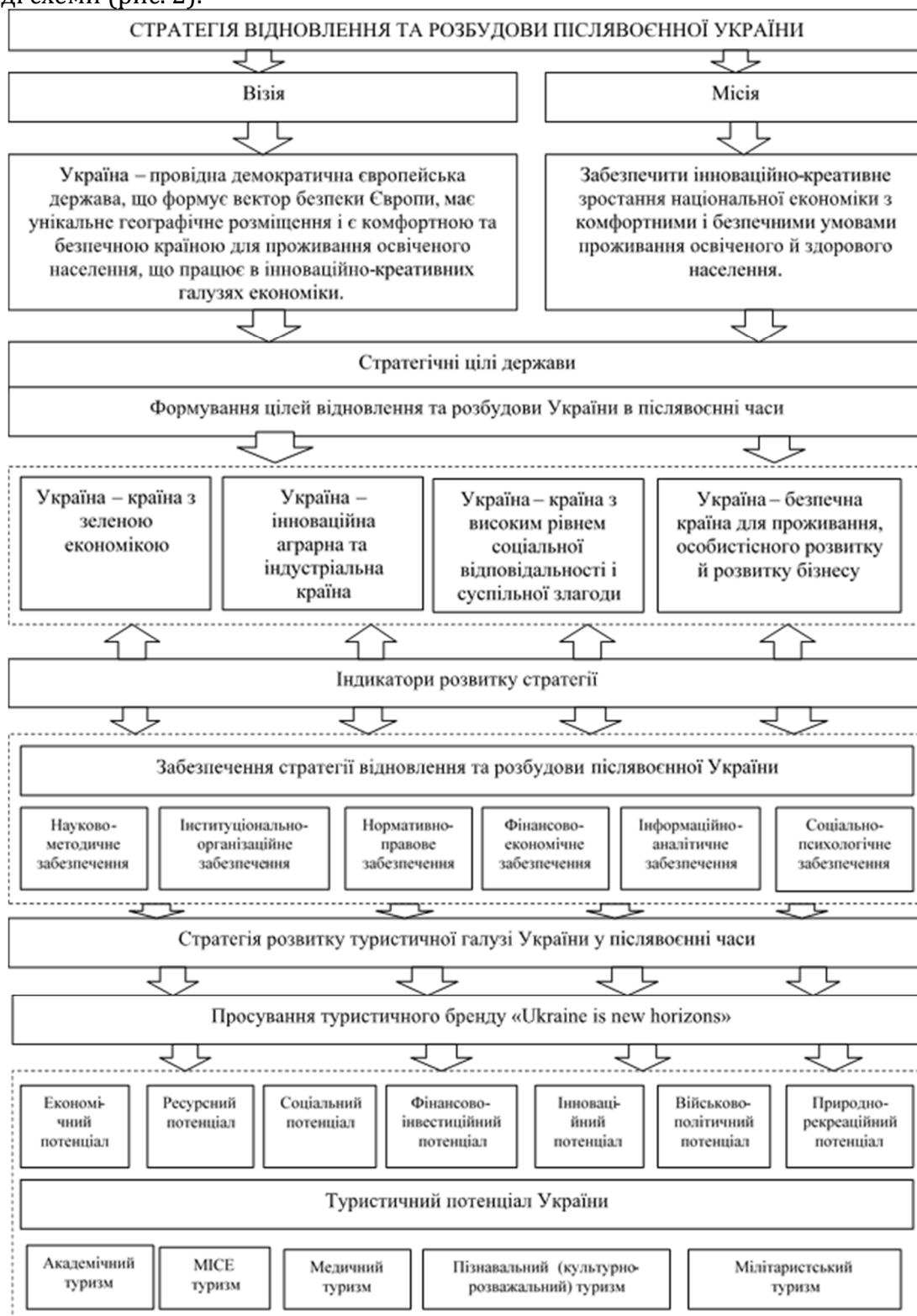

Рис. 2. Місце та роль туристичного потенціалу у стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Визначаючи стратегічний горизонт відповідно до Проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року доцільно визначити наступну візію для даної стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України: Україна – це провідна демократична європейська країна, яка формує напрям безпеки Європи, має особливе, унікальне географічне розміщення, а також є комфортною та безпечною державою для життя освіченого населення, яке здійснює діяльність в інноваційно-креативних сферах економіки. Ґрунтуючись на вище зазначеному, місія післявоєнної України полягає у необхідності забезпечити інноваційно-креативний розвиток національної економіки зі зручними та безпечними умовами життя освіченого та здорового населення.

Таким чином, зважаючи на вище зазначене, варто внести корективи у Стратегію зазначивши, що однією з її цілей є створення сприятливих умов для прискорення розвитку туристичної галузі відповідно до міжнародних стандартів якості та безпеки, перспективу зміну її на високорентабельну, вбудовану у міжнародний ринок конкурентоспроможну галузь, яка забезпечує пришвидшення соціально-економічного розвитку окремих регіонів та країни в цілому, сприяє зростанню якості життя населення, сприятливого, гармонійного розвитку та консолідації суспільства, а також популяризації України у світі, як безпечної для подорожі держави.

При цьому, розвиток туризму має бути ефективним засобом диверсифікації економіки країни, джерелом створення додаткових робочих місць, повне задоволення ділових, також соціально-культурних та рекреаційних споживчих потреб зовнішніх та внутрішніх туристів.

Ґрунтуючись на засадах стратегічного менеджменту та застосовуючи комплексний підхід, доцільно дотримуватися наступної схеми планування розвитку туристичного потенціалу на рівні держави в цілому (рис. 3), відповідно до якої інвестиції в туристичній галузі накопичуються з різних джерел – бюджетів вищих рівнів, громад, приватних інвесторів, міжнародних інвестиційних фондів, грантових коштів та ін.

Слід визнати, що слабким місцем у стратегічному плануванні відновлення туристично-рекреаційного потенціалу України і його подальшому розвитку є питання фінансування. Безперечно рано чи пізно економіка України достатньо окріпне, але бюджетних коштів усе ще може бракувати. З огляду на це ключовим інструментом прискореного відновлення мають стати міжнародні інвестиції, залучення яких доцільно планувати на трьох рівнях з забезпеченням відповідних умов:

- 1) за напрямками туризму (на основі оцінок їх пріоритетності);
- 2) за інвестиційними проектами (з урахуванням показників інвестиційної ефективності);
- 3) за регіональною ознакою (для областей, які найбільше постраждали від прямих дій країни-агресора).

Взаємодія бізнесу, інвесторів, держави та міжнародних донорів, а також інститутів громадянського суспільства стане підґрунтям розвитку туристично-рекреаційного потенціалу в межах розглянутої післявоєнної стратегії. Ключовою умовою є забезпечення прозорої співпраці зацікавлених сторін в напрямку утворення максимально сприятливих умов для інвестування і, відтак, досягнення інвестиційного сприяння відновлювальним процесам у туристично-рекреаційній сфері. Такий стратегічний вектор матиме цінність не лише для України, а й для її зарубіжних партнерів. Підтвердженням оптимальності вказаної стратегії слугує досвід успішної взаємодії між державою, іноземними інвесторами та суб'єктами туристичного бізнесу в державах, які пережили руйнівний вплив воєнних конфліктів (Грузія, Хорватія, Кіпр, Ізраїль).

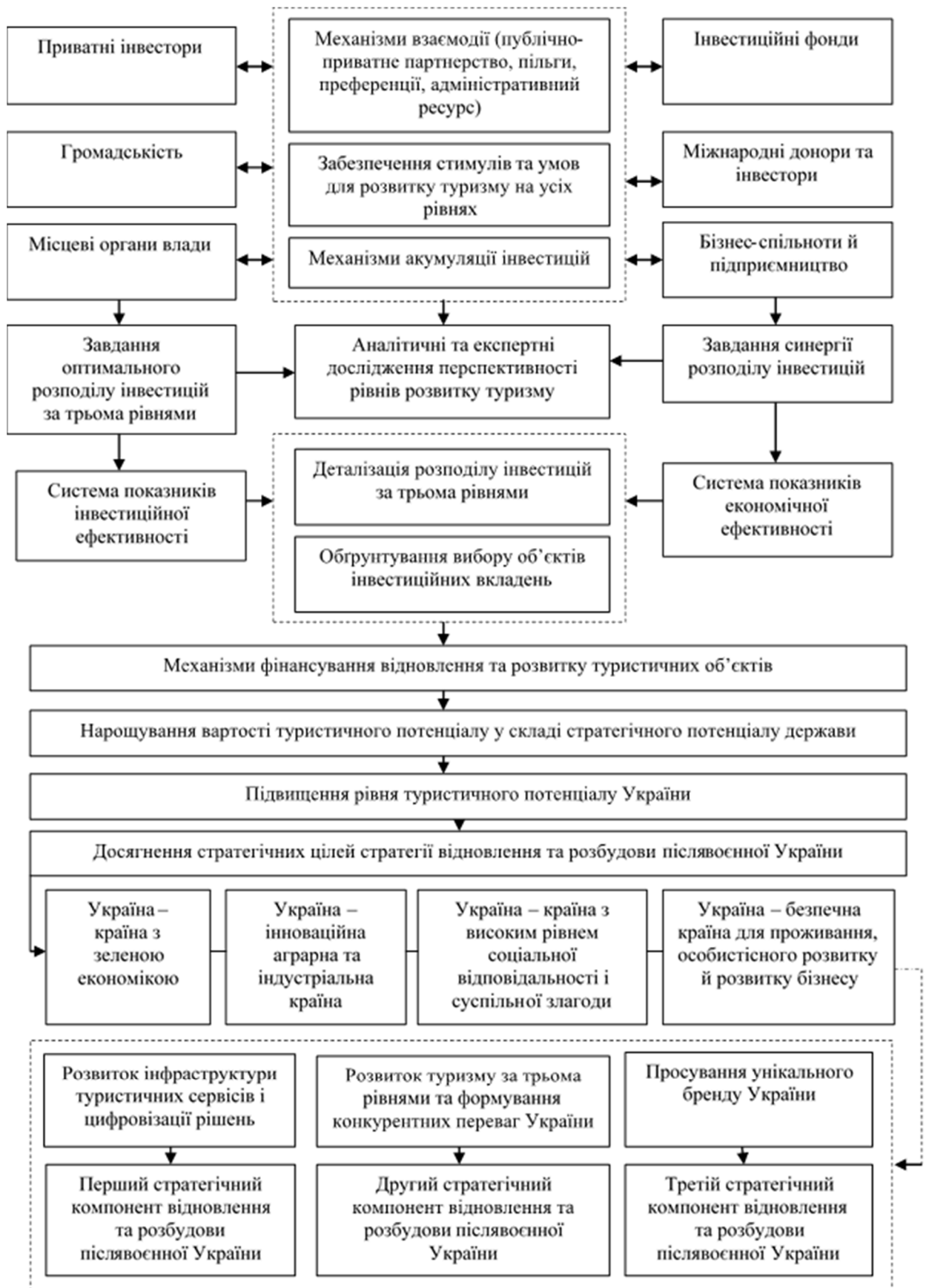

Рис. 3. Схема планування розвитку туристичного потенціалу в межах реалізації стратегії відновлення та розбудови післявоєнної України

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Щодо структури стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України відзначимо наступне. У першу чергу доцільно створити умови для оперативного залучення інвестицій, які сприятимуть досягненню пріоритетних цілей відновлення туристично-рекреаційного потенціалу з урахуванням поточних обмежень. Далі, опираючись на дані щодо доступних обсягів фінансових вкладень у сферу, які накопичуються з різних джерел можливо запланувати реалізується найбільш оптимальний сценарій повоєнного відновлення. Наступним кроком стане визначення оптимальної структури інвестицій для максимально можливого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу держави і створюються на інституційному рівні умови для певності інвесторів у безпечності інвестицій.

Альтернативним способом, доступним на рівні органів місцевого самоврядування є робота за конкретними інвестиційними проектами в межах реалізації цілісної стратегії екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України. За такого підходу спрощується залучення інвестицій, оскільки їх обсяги у межах конкретного проекту будуть порівняно незначні, а бюрократичні перешкоди, як і ризики втрат – суттєво менші. З іншого боку, проектне відновлення туристично-рекреаційного потенціалу наворотячи має перспективи у світлі масштабних руйнувань, що зазнала Україна унаслідок російської військової агресії.

При проектному підході вагому роль відіграватиме узгодженість проектів з загальною стратегією екосистемного відновлення, а також сукупність показників інвестиційної та економічної ефективності. На основі прогнозованої ефективності уможливиться цільове залучення коштів бюджету, а також приватних інвесторів, міжнародних фінансово-кредитних організацій, визначається межа суми коштів та величина одержуваного бюджетом й інвесторами доходу в наслідку їх реалізації. В цілому, за окресленого підходу, механізми фінансування відновлення та розвитку туристичних об'єктів являтиме собою застосування коштів приватних інвесторів, публічно-приватне партнерство, кошти міжнародних донорів, краудфандинг та ін.

Висновки

Проведене дослідження дозволило узагальнити ключові аспекти стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України.

Розвиток туризму є раціональним інструментом диверсифікації економіки України, що сприятиме розвитку економіки, створенню робочих місць, посиленню динаміки та покращенню якісних показників туристичних потоків.

Підсумовуючи проведенне дослідження можливо стверджувати, що в основу стратегічного планування екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України слід закладати принципи комунікації та прозорості (що дозволить відкрито обговорювати проблеми відновлення туристично-рекреаційного потенціалу з місцевими громадами і потенційними інвесторами); окупності (реалізація будь-яких проектів має передбачати економічну доцільність, адже повоєнне відновлення вимагатиме залучення суттєвих ресурсів для вирішення поточних соціальних і економічних проблем, які не зможуть бути перерозподілені на користь туризму); безпеки (будь-які дії щодо розвитку туристично-рекреаційного потенціалу слід вчиняти лише за умови повного контролю території, а також певності у її безпеці з огляду на можливі мінування і роботу диверсійних груп ворога); а також пріоритетності сталого розвитку, екосистемного підходу і європейської інтеграції (що визначить стратегічну мету відновлення і розвитку туристично-рекреаційного потенціалу суголосно до стратегії Європейського союзу).

Список використаної літератури

1. Шамара І., Савченко М. Вплив політичної нестабільності на розвиток туризму в країнах Близького Сходу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. №10. С. 219-226. URL <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2019-10-23>
2. Фастовець О.О. Туризм в Україні в умовах воєнного стану. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: Зб. наук. праць*. 2022. №3(80), С. 87-97. DOI: 10.31375/2226-1915-2022-3-87-97
3. Моца, А., Шевчук, С., & Серєда, Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>
4. Перегуда Ю., Кривоберець, М. Державна підтримка підприємств туристичної галузі в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Підприємництво та інновації*, 2022. №23. С. 16-20. URL <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.3>
5. Барвінок, Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Veda a perspektivy*, 2022. No 4 (11). С. 139-151.
6. Планування післявоєнного відновлення довкілля. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/planuvannia-vidnovlennia-dovkillia-partner-uhspl-po-initsiatyvi-trybunal-dlia-putina-epl-vypustyv-analitychnu-zapysku/>
7. Кравцов С. С., Тертична А. А. "подорож другим містом" як перспективний напрямок розвитку туризму в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2608>
8. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями. Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с.
9. Якименко-Терещенко, Н., Мірко, Н., Моца, А. Розвиток індустрії туризму у повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. №44. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-117>